

סיכום ספר מלכים

בשיעור זה ננסה לסקור את התהליך שעבר על עם ישראל בתקופת המלכים, מייסוד המלוכה ובניית המקדש עד לחורבן ולגלות. ננסה להבין את משמעותו של התהליך ואת המסרים העיקריים שנוכל ללמוד מספר מלכים.

הצעה 1:

פעילות: גזרו את הכרטיסיות המצורפות לשיעור. חלקו לכל תלמיד כרטיסיה עם שם של מלך (או שניים). על שולחן במרכז הכיתה הניחו את הכרטיסיות שבהן מתוארים אירועים מרכזיים מתקופת המלכים. כל תלמיד יצטרך לבחור מן השולחן כרטיסיה שמתארת את האירועים שהתרחשו בימי המלך שנמצא בידו. לאחר מכן התלמידים יתבקשו לסדר את שמות המלכים והאירועים לפי הסדר הכרונולוגי שלהם (על חבל כביסה בעזרת אטבים או על לוח עם סקוצ'ים או על פלקט עם סיכות מהדק וכדומה).

שימו לב! עליכם ליצור שני צירים מקבילים: **האחד - עבור מלכי יהודה, והאחר - עבור מלכי ישראל.** סיכום הפעילות: נתבונן ברצף שנוצר, נבדוק יחד האם יש צורך לתקן משהו (אפשר להיעזר בטבלת המלכים). זווית אישית: מתוך התבוננות ברצף האירועים שלפנינו ומתוך כל מה שלמדנו השנה, נבקש מהתלמידים לציין מהו המסר שהם לוקחים איתם מלימוד ספר מלכים?

או: מהו הדבר שהיה בעל המשמעות הרבה ביותר עבורם בלימוד ספר מלכים?

או: מהו הדבר שעניין אותם ביותר בלימוד הספר?

מומלץ שכל תלמיד יכתוב לעצמו ואחר כך לערוך סבב ולתת הזדמנות לכל התלמידים להביע את עצמם.

[כרטיסיות לגזירה - סיכום ספר מלכים.pdf](#)

הצעה 2:

לפניכם הצעות לסיכום כמה תהליכים ומסרים מרכזיים של הספר:

1. התחלה וסוף:

ממלכות שלמה לחורבן ספר מלכים - הספר פותח במלכות שלמה בתפארתה: הקמת מלכות בית דוד, שאמורה להיות מלכות נצחית אם ילכו בדרך ה'; הקמת בית המקדש כמרכז רוחני של עם ישראל ושל העולם כולו; אחדות בעם ישראל; כל העמים מכירים בגדולתו של המלך שלמה ומתוך כך בגדולת ה'. שלמה המלך הוא המוביל את המהלך הזה, וישמו מרמז על "שלמות" - הוא הצליח להביא את עם ישראל לפסגת השאיפות מההיבטים המדיני והרוחני כאחד. הספר מסתיים עם החורבן: הפסקת מלכות בית דוד; חורבן המקדש וירושלים; יציאת עם ישראל לגלות.

כבר בתחילת הדרך, בימי שלמה, אנחנו מתוודעים לאתגרים, בעיות, קשיים ואפילו כישלונות. כפי שלמדנו ביחידה הראשונה, אפילו שלמה המלך, גדול העולם, לא חף מטעויות, שהובילו להידרדרות של ממלכתו בסוף ימיו, ובהמשך להתפלגות הממלכה בימי בנו רחבעם, ולהמשך ההידרדרות הרוחנית והמדינית. האתגרים וההתמודדויות שהתחילו בימי שלמה המשיכו ללוות את כל המלכים ואף התעצמו, עד לחורבן הממלכות, חורבן המקדש והיציאה לגלות.

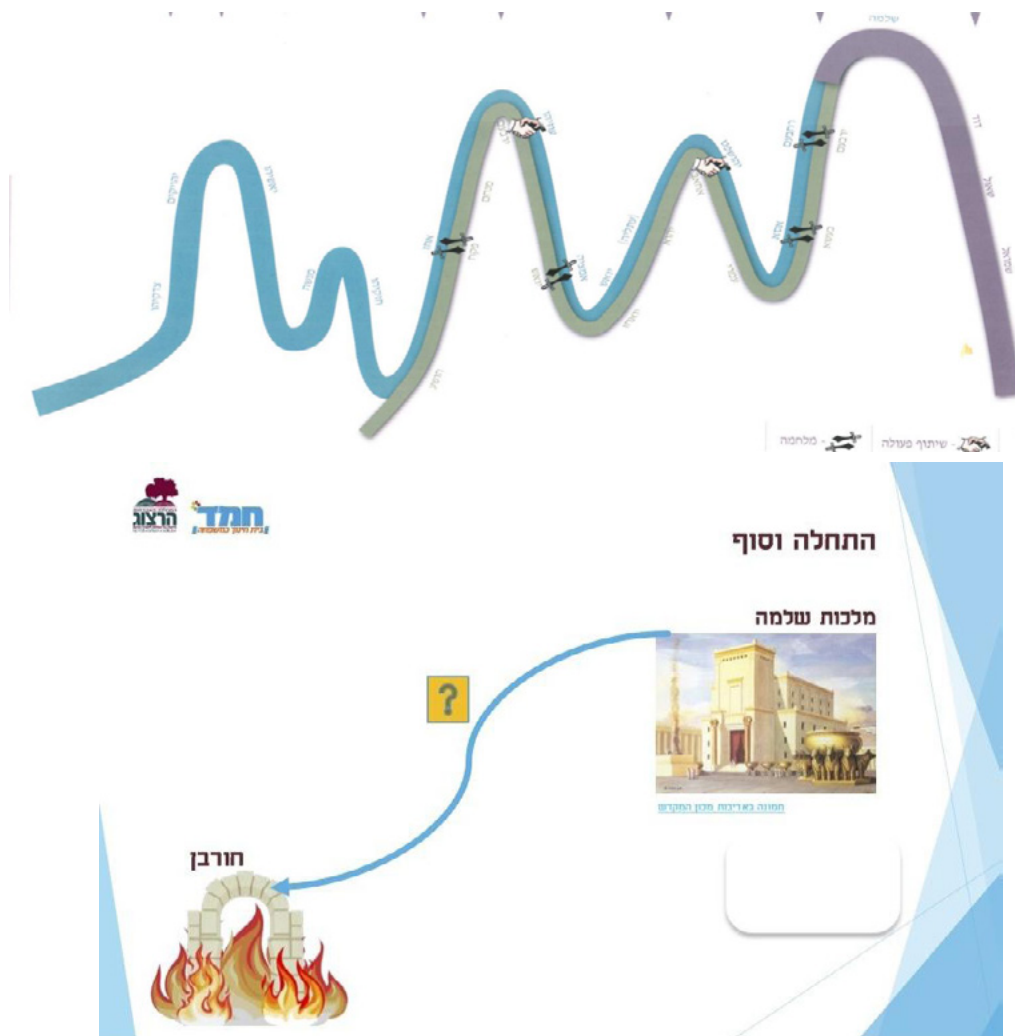
ספר מלכים נכתב בידי הנביא ירמיהו בימי חורבן הממלכה והמקדש והיציאה לגלות. המשבר ההיסטורי, כשבמוקדו חורבן המקדש, יצר משבר דתי ואמוני חמור - איך ייתכן שנחרב המקדש, ביתו של ה' בורא

העולם? אחת ממטרותיה של כתיבת ספר מלכים הייתה לתת מענה דתי־אמוני למשבר הזה. לפי ספר מלכים מדובר בתהליך ממושך שהחל כבר בימי שלמה המלך, והסתיים בימי צדקיהו, מלכה האחרון של יהודה. שיאו של התהליך היה בימי מנשה מלך יהודה, שבימיו נגזרה גזרה שכבר אי אפשר היה לבטלה, גם לא על ידי תיקונו היסודיים של המלך יאשיהו.

ספר מלכים פותח בהצגת האידיאל של המלכות המושלמת אליה אנחנו שואפים, ומצד שני הספר עוסק גלויות בהתמודדות של המלכים עם האתגרים שניצבו בפניהם, ואף עוסק בכישלונותיהם ובניסיונותיהם לתקן. בכך מלמד אותנו הספר את התובנה החשובה - צריך לשאוף אל השלמות הרוחנית ואל ההישגים, ועם זאת צריך לדעת שבעולם הזה אין מציאות מושלמת, ותמיד ישנה התמודדות. בני אדם, ואף גדולי עולם, עלולים לטעות ולהיכשל, ולעיתים יש מחיר להתקדמות ולהישגים. תפקידם של בני האדם הוא להשתדל, לשאוף אל היעד ולנסות לתקן כשיש צורך.

נדון בשאלה: כיצד הגענו מהשיא של ימי שלמה אל השפל של החורבן?

- נבקש מהתלמידים להוסיף על הציור אירועים שבאמצעותם אפשר לתאר את התהליך שעבר העם מאז ימי שלמה ועד החורבן.
- נבקש מהתלמידים להסביר מדוע בחרו באירועים אלו.

2. המצב הרוחני:

המצב הרוחני של המלך והעם עומד במרכזו של ספר מלכים. המדד להצלחתם של המלכים בספר זה איננו ביטחוני, כלכלי או פוליטי, אלא האם עשו הישר בעיני ה' או לא עשו הישר בעיני ה'.

ספר מלכים מתחיל עם האידיאל הגדול, של מלכות המתנהלת לפי רצון ה' ומקדש במרכזה.

אולם, שלמות זו איננה מחזיקה מעמד זמן רב. כבר בימי שלמה התחילה לחדור עבודה זרה לירושלים (על ידי הנשים הנוכריות); נמשכה העבודה בבמות בזמן שנמשכה עבודת המקדש; והמלך שלמה הרבה לעצמו סוסים, כסף ונשים - בניגוד למצוות התורה. בעקבות זאת, נגזרת הגזרה על פילוג הממלכה, על פי נבואת אחיה השילוני.

בעקבות פילוג הממלכה התרחשה הידרדרות קודם כל בממלכת ישראל.

בממלכת ישראל: ירבעם בן נבט החטיא את ישראל בעבודת העגלים בבמות לה' בבית אל ובדן כדי להפריד את ממלכת ישראל מהמקדש וממלכות יהודה, ובכך ייסד את הממלכה באופן לא ראוי, ולא לפי רצון ה'. מעשיו של ירבעם השפיעו לרעה על הדורות הבאים - תושבי ממלכת ישראל התנתקו מן המקדש בירושלים, הבמות לה' שימשו בהמשך גם במות לעבודה זרה. באופן זה היה לירבעם בן נבט חלק מרכזי בחורבן ממלכת ישראל, אף שהתרחש מאות שנים אחריו, בימי הושע בן אלה.

כל מלכי ישראל המשיכו בדרכו של ירבעם, ואף החמירו את המצב על ידי הכנסת עבודת הבעל כפולחן ממוסד של הממלכה (בהנהגת אחאב ואיזבל).

בהיעדר מקדש, ניסו הנביאים שפעלו בממלכת ישראל לשמור על הקשר בין ה' לעם ישראל ולהחזיר את העם לדרך ה'. לכן מוקדשים פרקים רבים בספר מלכים לתיאור הנביאים שפעלו בממלכת ישראל, ובעיקר אליהו ואלישע. אך מכיוון שהעם לא שמע בקול הנביאים, ולא חזר לדרך ה', התממשה לבסוף גזרת החורבן של שומרון וממלכת ישראל, בימי הושע בן אלה.

בממלכת יהודה: היו עליות וירידות מההיבט הרוחני, המתבטאות לרוב ביחס המלכים לבית המקדש. ההידרדרות הגדולה הייתה בימי: עתליה, אחז, מנשה ויהויקים, שחלקם אף הכניסו עבודה זרה לממלכה ואפילו למקדש. לעומת זאת, היו גם מלכים שתיקנו ועשו מהפכות דתיות: יהואש (ויהוידע הכהן), חזקיהו ויאשיהו. בסופו של דבר, חטאי העם הצטברו והחמירו עד שבימי מנשה נגזרה גזרת החורבן, ולאחר כמה דורות חרב המקדש.

נקרין את שתי השקופיות שלהלן ונדון בשאלה:

מהו המסר של הסיפור בספר מלכים מההיבט הרוחני?

נבקש להתייחס ל:

- דוגמאות ספציפיות
- תפקיד המלך והתנהגותו
- האם מוזכרת נבואה?
- מה מביא לשינוי במצב הרוחני?
- יחסי ישראל והעמים
- הקשר בין הממלכות - יהודה וישראל

המצב הרוחני – ממלכת ישראל

שלמה

תמונה באדיבות מוזיאון המקדש

ירבעם בן נבט –
עבודת העגלים

אחאב –
עבודת הבעל

חורבן שומרון

המצב הרוחני – ממלכת יהודה

תמונה באדיבות מוזיאון המקדש

שלמה

יהואש
אמצייה
עוזיה
יותם

אסא
יהושפט

רחבעם
אבים

עתליה

אחז

חזקיהו

יאשיהו

מנשה
אמון

יהויכין
יהויקים
צדקיהו – חורבן

ספר מלכים מדגיש את המרכזיות של עבודת ה' בעם ישראל, כתנאי בסיסי לקיום הממלכה ולישיבת עם ישראל בארצו בשלום ובביטחון. מכך נובעת גם חשיבותו הרבה של המקדש כמרכז הרוחני של העם, וחשיבות פעילותם של הנביאים בעם ישראל, המכוונים את העם לרצון ה'. ההידרדרות הרוחנית פוגעת ביציבות הממלכות ומערערת את הבסיס לקיומן. אומנם ה' נותן לעם הזדמנויות רבות לתקן את דרכיו, אך כאשר העם איננו מתקן אותן במשך שנים רבות - מתרחש חורבן.

3. היחסים בין יהודה לישראל - אחדות או פילוג:

ספר מלכים מתחיל עם מלכות שלמה על כל ישראל - ממלכה מאוחדת, ללא חלוקה שבטית. אך מפעלי הבנייה הרבים של שלמה דרשו שותפות בבנייה והקשו על העם.

חוסר ההקשבה של רחבעם לקושי של העם הוביל למרד, וכך התפצלה הממלכה לשתיים: **ממלכת ישראל וממלכת יהודה**. בתחילה הפילוג היה מצומצם אך ירבעם העמיק את הפילוג ויצר ניתוק דתי-רוחני בין הממלכות (על ידי בניית העגלים, שינוי לוח השנה והוספת חג).

בשנים שלאחר מכן, הלך והחריף הפילוג עד כדי עוינות, מלחמות בין הממלכות, ואפילו גיוס של עמים זרים לסיוע במלחמות אלה. הפילוג והמלחמות בין הממלכות הובילו תמיד להרס ולהחלשת כוחן של שתי הממלכות אל מול אויביהן החיצוניים. מלחמות בין יהודה לישראל: ירבעם ואבים. אסא ובעשא, אמציה ויואש ואחז ופקח. עירוב של עמים זרים במלחמות הוביל להשתלטות של העמים על ישראל: אסא פנה לארם לעזרה נגד ישראל, וכך החלה השליטה של ארם על חלקים מממלכת ישראל למשך שנים רבות. אחז פנה לאשור לעזרה נגד פקח וכך החלה השליטה האשורית על חלקים מממלכת ישראל עד לחורבנה, ולשעבוד של יהודה לאשור. במשך השנים היו כמה ניסיונות לשיתוף פעולה ואחדות בין הממלכות (בתקופת יהושפט ואחאב ועוזיה וירבעם השני), אך ניסיונות אלה לא החזיקו מעמד זמן רב, ולבסוף ממלכת ישראל נחרבה ואבדה מעם ישראל כמעט לחלוטין (היום מתחילים לגלות שרידים של עשרת השבטים במקומות שונים בעולם).

נתבונן בטבלת המלכים ונדון בשאלה: מהו המסר של הסיפור בספר מלכים מההיבט של אחדות העם?

נבקש להתייחס ל:

- דוגמאות ספציפיות
- תפקיד המלך והתנהגותו
- האם מוזכרת נבואה?
- מה הביא לשינוי במצב הרוחני?
- יחסי ישראל והעמים
- מעמדו של בית המקדש

אחדות השבטים והכוחות השונים בעם ישראל חשובה מאוד לקיום העם. פירוד בעם ישראל מחליש את כוחו להתמודד עם גורמים חיצוניים.

מלכי יהודה וישראל מימי שלמה ועד החורבן

היחידה	מלכי יהודה	מלכי ישראל	מעצמות האזור
יחידה 1 מלכות שלמה	שלמה (40)		
יחידה 2 פילוג הממלכה	רחבעם (17)	ירבעם (22)	מצרים
	אבים (3)	נדב (2)	
	אסא (41)	בעשא (24)	ארם
		אלה (2)	
		עמרי (12)	
יחידה 3 אחאב ואליהו	יהושפט (25)	אחאב (22)	
יחידה 4 מהפכות ותמורות	יהורם (8)	אחזיה (2)	האמפריה האשורית
	אחזיה (1)	יורם (12)	
	עתליה (6)	יהוא (28)	
	יהואש (40)	יהואחז (17)	
	אמציה (29)	יואש (16)	
	עזריה (52)	ירבעם (41)	
יחידה 5 הכיבוש האשורי	יותם (16)	זכריה (6 חודשים)	מצרים
	אחז (16)	שלום (חודש)	
	חזקיה (29)	מנחם (10)	
	מנשה (55)	פקח (20)	
יחידה 6 סופה של ממלכת יהודה וחורבן המקדש	אמון (2)	הושע (9)	האמפריה הבבלית
	יאשיהו (31)		
	יהואחז (3 חודשים)		
	יהויקים (11)		
	יהויכין (3 חודשים)		
	צדקיהו (11)		
	גדליה בן אחיקם		